

Здравко Кънев

РАЗБИРАНЕ ЗА СЛОВОТО СПОРЕД ХРИСТИЯНСКАТА И ИСЛЯМСКАТА ТРАДИЦИИ

Abstract: *Zdravko Kunev, Concept of the Word according to the Christian and the Muslim Tradition.*

The article examines the concept of the “Word” in the three major monotheistic religions—Judaism, Christianity, and Islam. It focuses on the differences in interpreting the Word as both sacred utterances of God and as human expressions through which God communicates. The article also considers the fundamental differences in the understanding of the Word between Christianity and Islam. In Christianity, the emphasis is on Jesus Christ as the incarnate Word, while in Islam, the focus is on Isa (Al-Masih) as a Word of Allah and the Qur'an, which Islamic tradition regards as a divine revelation sent down from heaven by Allah.

Keywords: *God's Word, Jesus Christ, Theological Language, Allah, Koran, Holy Gospel, Tradition, Judaism, Orthodox Church, Islam*

*„Със словото си поучи езичниците
на Божията вяра” (из тропара)*

Надсловът на тазгодишните докторантски четения¹ отправя мисълта ни, с признание и благодарност, към св. Климент Охридски, който успя със „словото си да наставлява човеците“ и така, на разбираем език, да бъде прославлено истинското Слово, чрез Коего всичко е станало (Йн 1:2).

Настоящата статия е опит накратко да се открие какво е разбирането за словото в трите монотеистични религии (наричани също и Авраамични) – юдаизма, християнството и исляма. Също накратко ще маркираме и осмислянето на словото в юдейската религия, която ги предхожда и, в която, както е видно още от първите редове на ТА-

¹ Докторантските четения са проведени през 2019 г. в Богословския факултет.

НАХА¹, то (Словото) има изключително място и значение.

Макар предложената статия да има въвеждащ за проблематиката характер, тя цели да изведе и подчертае базисните семантични разлики между трите монотеистичните религии относно разбирането за словото, от една страна, а от втора – да проследи разбирането за логоса на древните философски школи, тъй като те значително влияят върху последващото развитие и осмисляне на това понятие, а именно – като слово с живително действие.

Още повече, че ако в исляма словото се възприема като две константи – калима Аллах (Иса ал-Масих) и Коранът (като низпослано слово от Аллах), то в християнството – Словото Божие е Господ Иисус Христос – Второто Лице на Светата Троица, чрез Когото всичко е станало и нищо от онова, което е станало, не е без Неговата сила и творческо действие. Свещеното Писание се нарича – Божие Слово, то е дадено чрез боговдъхновени мъже; Духът Господен е говорил чрез тях (Старият Завет), а в новозаветното време² – Словото оживя и благовести в личността на Богочовека Иисус Христос.

Разбирането на юдаизма – словото като творчески акт на Бога

¹ ТАНАХ – това е главната свещена книга на юдаизма, съдържаща в себе си основите на вярата и принципите на религиозния живот. Тя включва три свода текстове – тези на Тора (Закон), Невиим (Пророците) и К(Х)етувим (Писанията). Думата „танах“ се образува от началните букви на тези названия (бел.ав.). Богатата литература на юдаизма е свързана с непрестанното изпълнение на принципа за паралелно придържане към Тората и устната традиция и тяхното тълкуване. Вж. у И. Найденов. *Равинатът и Писанието*. – В: *Класически и модерни измерения на религиозното откровение. Сборник с материали от конференции на тема: Библия и класическа древност. (Религия и контекст)*, С., 2009, с. 63, където авторът пише, че „... до 70 г. сл. Хр. опазването и предаването на сборника със свещена литература е преди всичко задача на храмовото духовенство. След разрушаването на Йерусалимския храм отговорността се приема и продължава от юдейския равинат“.

² Времето между Ездра и Неемия (V в. пр. Хр.) и времето на Иисус Христос е с продължителност над 400 години и в рамките между тези граници се разполага междузаветната епоха. Предвид че междузаветните данни обичайно се използват като историческа рамка във връзка с Новия Завет, то характерна практика е епохата да се разгръща до края на I в. Вж. повече у Е. Трайчев. *Юдаизмът между двата Библейски завета (история, книжнина, значения)*. – В: *Вяра и знание: Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. Ангел Кръстев и 20-годишнината от създаването на специалност теология в Шуменския университет*. Шумен, 2013, с. 84.

В начало беше Словото – за всеки читател на евангелието според св. евангелист Йоан Богослов е безспорна смисловата връзка на това *в начало* с другото *в началото* от първа глава на кн. Битие и изобщо от целия библейски корпус: *В начало Бог сътвори небето и земята*. Битиеписателят ни казва именно как Бог е сътворил битието от небитие – чрез Словото Си. „*Рече Бог: да бъде светлина. И биде светлина*” (Бит.1:3). Творецът извежда творението Си в битие, обръщайки се към нещата и те започвали да съществуват¹, Бог по думите на отец Йоан Майендорф, е „*не само изначалният двигател и цел на сътворението, но и крайният смисъл...*”². Юдаизмът и християнството използват семантичното разбиране за словото не просто като *действаща причина*, според аристотелистко-схоластическата терминология, но и като функционална причина – времево начало на световния процес, а също така е и „формална”, и „целева” причина на съществуващото.

Когато говорим за Слово Божие, религията, която първа получава и разпространява това слово, е юдаизмът. Разбирането за словото в Древен Израил е, че то, като слово от Господа, поражда жително действие, защото е „*изпълнено със сила и могъщество, и изречено веднъж, то така сигурно ще се сбъдне, че сякаш събитието вече се е състояло*”³. Тук се откроява представата, че изреченото слово, поражда и съответно действие; разбиране, което е не само по отношение на Божиите слова, но и по отношение на човешкото слово, което изречено веднъж, е като обет пред Бога (Яхве), който трябва да се спази. Интересно за юдейската религия е, че често словото се отнася не само към случващото се в Израил, но и до бъдещите събития, които предсказват и известяват идването на обещания Месия.⁴

¹ С. Аверинцев, *Слово Божие и човешко слово*. <https://dveri.bg/component/content/Itemid,100522> (09.07.2020 г.; 12:30 ч.)

² Й. Майендорф. *Византийско богословие. Исторически насоки и догматически теми*. С., 1995, с. 171.

³ А. Маринова. *Поглед върху значението на понятието „слово Божие“ в Свещеното Писание на Стария Завет*. Сборник: *Библия-Култура-Диалог*, т.5, С., 2013, с. 12.

⁴ Месианската идея е най-ярко застъпена и пълно изразена в Свещените Писания на Древния Израил. Най-цялостно образът на Месия е обрисован в пророческите книги, където, според проф. Сл. Вълчанов, „*месианските времена се представят като епоха на вътрешни преобразования за целия човешки род*”. Сп. *Духовна култура*, кн. 4/1973, с. 22. Сведения относно месианската идея сред културните народи

Древноегипетското разбиране за словото е, че поражда творческо действие, но, за разлика от разбирането в юдаизма, то тук, освен творческа способност, се наблюдава магическа сила и природа, като по този начин се явява еманация на божеството. Следователно разбирането е, „*че съответното божество, което изрича словото, има отчасти магично, натуралистично и до някаква степен пантеистично отношение към света*“.¹

Според юдейското разбиране Божието слово не само твори, но също и изцелява, избавя човека от пагуба, извършва чудеса, възкресява и избавя всички, които му се уповават и, които се вслушват в него. Словото на Господ (Яхве) не се разбира само като посредник на Божието творческо слово, а, че самото то твори (*Бит. 1:3; Бит. 1:26-27; Бит. 2:7 и др.*).

В екзегетическата мисъл, когато се набляга върху смисъла на творческото Божие слово, множеството тълкуватели от равинската традиция, а също така и на светоотеческата православна традиция, отправят поглед към обещанието за идването на Месията, Който ще спаси света от греха и ще помири творението с Твореца. „*Следователно Словото Божие се очаква и на него човек изцяло се уповава*“. Тук се разбира *словото като откровение, а смисълът е отправен пророчески към възплъщението на Бог Слово и Неговите благодатни слова* (Лк. 4:22).²

Възприемането на Словото Божие според Стария Завет е като за живително творческо слово, което има силата да твори. Чрез верността към словата Господни религията на праотците Авраам, Исаак и Иаков е насочена към Онзи, Който в последните дни се облече в благодат и истина в лицето на обещания Спасител на света: Иисус Христос Господ, Който е възплътеното Слово Божие, Откровението на Отца и Второто лице на Единосъщната Троица, „*Чрез Когото всичко е станало*“ (Йн 1:2).

Словото според ислямската традиция (калима)

На въпроса какво – представлява това Откровение, това Слово на Бога – юдаизмът и ислямът ще отговорят еднозначно: Открове-

пр. Хр. Вж. у Ив. Панчовски. *Най-прекрасният: духовният образ на Иисус Христос*. София, 1992, с. 10-20.

¹ Ан. Маринова. *Цит.свч.*, с. 13.

² *Пак там*, с. 16.

нието е текст, книга на книгите, съответно *Тора* (и *Танах* като цяло) и *Коран*.

Коранът е свещената книга на мюсюлманите, която, според ислямската традиция, съдържа низпосланото от Аллах Откровение (Коран 2:23). Словото на Корана е получено само от Мохамед в продължение на около – двадесет и три години (от тях десет в Медина и тринадесет в Мека)¹. Мохамед само приема словото на Аллах и го изразява в проповедите си, което означава, че „от една страна, неповторимостта на Корана заема централно място в доказателствата на средновековните ислямски екзегети за чудото на пророчеството и неговата безспорна правдивост, а от друга се явява главно свидетелство за пророческия статут на Мохамед“.²

Повечето сури (глави) на Корана са дадени чрез посредничеството на архангел Джибрил (Гавриил), а някои – направо от Аллах. Сподвижниците на Мохамед учат кораничното слово наизуст и го препредават устно, което е неизменно правило за изповядващите исляма, като в ново време за наизустяването на кораничния текст се дава специална титла – хафъз. При разпространение на кораничния свод първоначално са правени записи върху палмови листа и каменни плочи. Още по времето на Абу-Бакр, който е имам след Мохамед, негов сподвижник, а по-късно и халиф, текстовете са обединени и този първоначален вид на Корана, не се различава много от сегашния. Унифициран текст на Корана се установява окончателно по времето на третия халиф Осман (управлявал през 644-656 год.), като всички прочити, които не съответстват на установената по реда и формата си книга, са унищожени.³

Коранът, който е наричан още „книга на книгите“, съдържа 114

¹ *Свещеният Коран*. http://religiology.org/religions/islam/holy_quran (25.05.2020 г., 21:00)

² Кл. Стаматова. *Мюсюлманката между традицията и модерността*. С., 2004, с. 15.

³ Й. Пеев. *Ислямът: доктринално единство и разноликост*. С., 1982, с. 39; Според Р. Блашел, при изработването на кораничния канон могат да се различават три етапа: през първия (612-632), когато сам Мохамед проповядва, огласените му послания остават изцяло поверени на живата памет и се предават устно; през втория, започнал след смъртта на Мохамед (632 г.), се налага идеята за налагане на единен корпус, който да обединява индивидуално запазените послания; през третия – окончателно сформирание на кораничния канон през X век с установяването на седем от прочитите за канонически. Вж. Р. Блашел. *Коранът*. Враца, 2000, с. 17-22.

сури.¹ Сура означава «редица, ред» (като в градежа на здание) и не се употребява за назоваване на глави в други книги – така се подчертава уникалността на Корана. Словото е материализирано в текста, вместено е в него от първата до последната буква. Не е случайно, че в еврейската религиозна традиция, която, заедно с християнството, предхожда новопоявилата се религия – ислям, толкова много се изчисляват буквите на Писанието, размишлява се над свойствата на буквите им и главно над техните числови значения (*особено застъпено в кабализма*). За юдаизма също не е чужда идеята за докосмическото предсъществуване на Писанието, която е окончателно разгърнатата в богословската рефлексия на исляма. Оригиналът, *архетипът* на Коран е съществувал и до сътворението на света; Мохамед е само посредник на книгата, която стои вечно при „престола“ на Аллах. Догматът за неповторимостта на Корана е гръбнакът на официалната ислямска доктрина за чудото². Ислямското учение определя Корана като основно и вековечно чудо – доказателство за пророческия статут на Мохамед, а отгук – и за истинността на неговото послание: „*Представата за чудото на Корана, от една страна, а от друга – представата за човешката природа на Мохамед, изграждат функционална двойка, като двете представи се обуславят една от друга, а разделянето им застрашава доктриналното ядро на исляма*“.³ Твърдението за неподражаемостта на Корана е базисно доказателство, с което мюсюлманското теоретично богословие (калам) борави както при потвърждаване истинността на вярата пред мюсюлманите, така и в полемиките си с представителите на другите религии.⁴

В ислямската религия, както в юдаизма, се загатва, а в християнството в пълнота се изпълва, че Иисус Христос е слово, и е Онзи, чрез Когото е сътворено всичко и че Бог действа живително единствено чрез Него. Въпреки че в Корана Иисус Христос се нарича Слово (kalima) от Бога, Той е Божие творение и, за да изясни това, Коранът споменава Адам: „*Примерът с Иса пред Аллах е като при-*

¹ С. Евстатиев. *Ислямът. Кратък справочник*. С., 2007, с. 113.

² Повече у П. Павлович. *Представата за чудото в ислямската религия*. – В: *История и култура на древна Арабия. Студии*. С., 2001, с. 181-235.

³ К. Стаматова. *Ислямската представа за Иисус Христос*. С., 2011, с. 85.

⁴ Според А. Корбен, каламът е схоластиката на исляма, една рационална диалектика действаща върху теологични понятия. Срв. А. Корбен. *История на ислямската философия*. С., 2000. С. 146.

мера с Адам. Сътвори го Той от пръст, после му рече: „Бъди!“ И той стана” (Коран 3:59). Коранът сравнява създаването на Исус Христос с това на Адам, който също е **сътворен** от Бога без баща и дори без майка. Макар Исус да бъде наричан Слово на Аллах, в това се влага съвсем различен смисъл.

На няколко места в Корана Исус Христос (Иса ал-Масих) е наречен Слово – при раждането на св. Йоан Кръстител (Яхия) – (Сура 3:39 – Родът на Имран), по-нататък в същата сура (Сура 3:45), където Аллах благосвества Мариам за Слово от Него, с името Иса Месията. В Сура 4:171 (Жените), където се упрекват хората на писанието¹, отново се напомня, че Исус е словото на Аллах, и се подчертава, че синът на Мариям е само пратеник на Аллах (расул), а и Негово Слово.²

Радко Попов отбелязва, че в Сура 19:34 (Мариям) е упоменато, че Синът на Мариям е словото на истината, а различните коментатори на Корана, дават няколко тълкувания относно определянето му като Слово на Аллах:

Исус се нарича Слово, защото е роден по Божия заповед без баща и затова наподобявал останалата част от творението;

Исус Христос е Божие Слово и Слово от него, защото съществува в резултат на божие слово и заповед (*имр*);

Исус е Слово, защото е „пророчество“ и в един определен момент се отъждествява с послание, т.е от наби, той става расул Аллах.³

В ислямската коранична традиция се утвърждава мнението, че Исус Христос е като другите Божии творения, извикан за живот чрез Божията заповед (кун). Словото „бъди“ най-често се среща във връзка с Христос и веднъж във връзка с киямата⁴, т.е. Възкресението и съдния ден. Според ислямската традиция Иса е един от големите пророци, той е възвестител на волята на Аллах, чрез разпространяването на Инджил (евангелието), разбирано не като новозаветно писание, а като предаване на цялостното писание, като естествено допълнение на Тората.

¹ Имат се предвид религиите, които предхождат исляма, и които са включени в Корана, като такива, които са изпратени от небето в определено време и към определен народ – юдеи и християни.

² Р. Попов. *Исус Христос в Корана*. С., 2008, с. 112.

³ *Пак там*, с. 113-114.

⁴ Киямата е четвъртият от петте основни догмати (усул ад-дийн), които изграждат ислямската религия. Срв. Сура 75.

И така, макар да определя Иса ал-Масих като Слово Божие (на Аллах), в Корана се влага съвсем друг смисъл. Ако в юдаизма се наблюдава определянето на словото като животворно и като такава, което произлиза от Бога като творческа сила, то, според исляма, единственият, който твори, е Аллах. Коранът е единственото негово слово, което е низпослано на земята, за да направлява падналия и объркан човек. Определението, което се дава на Иисус Христос като Божие слово (калима Аллах), се отнася само до неговото значение в исляма като велик пророк и като този, който е получил небесна книга (Инджил - евангелието) и я разпространява сред хората.

Наред с различното разбиране за словото в исляма, се наблюдава и сакрализиране на арабския език, т.е на езика, на който, според ислямската традиция, е низпослан Коранът. Това напомня древноезическото възприятие за словото като еманация на божеството. Основно задължение на правоверния мюсюлманин е да чете и наизустява Корана на оригиналния арабски език, защото преводът му води след себе си и омаловажаване на писанието. Както уточнява православният богослов Клара Тонева – Ислямската религия „признава свещеното достойнство на другите религии, но като автентичен определя само Коранът“¹. В Корана се подчертава богооткровеният характер и на юдаизма, и на християнството: „И дадохме на Муса Писанието, и подир него изпратихме един след друг пратениците, и дадохме на Иса, сина на Мариам, ясните знаци, и го подкрепяхме със Светия Дух...“ (Коран 2:87). От своя страна пък, най-ранното християнско изследване на исляма, се свързва с личността на св. Йоан Дамаскин, за когото съществен елемент от диспута с исляма е въпросът – доколко ислямското откровение е достоверно.² „След като твърдите, пише св. Йоан Дамаскин, че Христос е Слово Божие и Дух, защо ни порицавате като другарстващи? Защото Словото и Духът са неразделни от Тоя, в който са по природа. Та, ако в Бога е Неговото Слово, то ясно е, че то е Бог. Ако пък То е извън Бога, то според вас е безсловесен и лишен от Дух“³.

¹ К. Стаматова. *Защо ислямът не приема Иисус за Син Божи и Спасител?* Сп. Богословска мисъл, 3-4/2003, VIII, С. 2005, с. 93.

² Вж. повече у Св. Риболов. *Мястото на исляма в творчеството на св. Йоан Дамаскин.* Сп. „Ориенталия“, 1/2007.

³ Св. Йоан Дамаскин. *За Ересите. Ерес 101: Измаилтяни.* Превод: Светослав Риболов.

Разбиране за словото според християнството

На вярата на юдейските книжници в буквата на текста на *Тората* се противопоставят думите на ап. Павел: „*Буквата убива, а духът животвори*” (2 Кор. 3:6).

Срещу ислямското вярване в предсъществуването на Корана, т. е. на текста, стои християнската вяра в предсъществуването на Иисус Христос, т. е. на Второто лице на Светата Троица. Иисус Христос се е обръщал към хората с живо, устно звучащо слово, спрямо което записките на евангелистите са вторични. Църквата вече я е имало преди оформянето на новозаветния канон, а написването на Корана предшества израждането на ислямската община.

Писанието е вътре в Преданието, в Църквата, а не обратното, което означава, че крайният, пределният отговор на въпроса – какво за християнина е Откровението – е: Самото Лице на Иисус Христос, на възплътеното Слово, изговорило, както казват отците на Църквата, тайната на безмълвието на Отца; явен „*образ на невидимия Бог*” (2 Кор. 4:4; Кол. 1:15), при това напълно истинен, защото е *единосъщен* с изобразяваното¹.

Кое е *специфичното* в християнското разбиране за Откровението в сравнение с юдаизма и исляма?

1. На християнството му е изначално чужда идеята за особен, „сакрален” език, докато за юдаизма такъв е еврейският, а за исляма – арабският, като и според двете религии, особено според исляма, преводът на писанието не е съвсем позволено дело.

Обратно, от самото начало евангелието възниква като прехвърляне на преданията за Иисус Христос от арамейски на гръцки език, като плод на преводаческа работа в широкия смисъл на думата. Христос е говорил на арамейски – според преданието, първоначалната версия на евангелието според Матей е написана също на арамейски, но запазеното от Църквата Четириевангелие е изцяло на гръцки – на езика, на който то е могло да бъде четено и разбирано от максимален брой поданици на Римската империя.²

лов. Сп. „Ориенталия“, 1/2007, с. 36.

¹ С. Аверинцев. *Слово Божие и човешко слово*.....(09.07.2020 г.; 20:30 ч.)

² В римокатолическата традиция дълго време е поддържан статутът на латинския като сакрален, а руската православна традиция все още си присвоява този статут чрез църковнославянския език, но това са вторични явления с по-скоро

2. Само християнството е в състояние да постави земната природа на езика, на който ни говори Откровението, в осмисления контекст на догмата за Боговъплъщението и Божия кеносис. Човешката реч, в която облича Себе си Словото Божие, също е част от кенотичното снизхождение на Логоса поради любовта Му към нас. Християнството утвърждава, че във физически ограничената човешка личност „... телесно обитава всичката пълнота на Божеството” (Кол. 2:9).

Когато разглеждаме разбирането на Логоса (Словото), е необходимо да подчертаем разбирането на евангелист Йоан, който нарича Иисус Христос $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ (Слово). Това понятие е широко употребявано във философските школи, които влагат различен смисъл в него. При Хераклит например заема основно място, а сравнението между разбирането за логоса у Хераклит и това при евангелист Йоан, се откроява следното:

- Логосът е предсъществуващ;
- Макар философът никъде директно да не нарича логоса божествен, от някои фрагменти може да се заключи, че му се приписват подобни черти.¹

В учението на стоиците логосът е сила, която приниква цялото творение, без него не може да съществува нищо. При учението на стоиците е немислимо логосът да се въплъти или да има изкупително действие.

Юдейският учен Филон Александрийски определя от философска гледна точка логоса като божествена енергия на света.² Чрез Логоса Бог създава света и човека по Свой образ (Бит. 1:26-27; 2:7)³. Логосът е една от основните мисли в творенията му, която в много случаи се разбира по-скоро като „посредник“ между Бог и творение, който (Логос) е сътворен веднага след самото творение, за да има посредник с Него.⁴ Логосът при Филон е синоним на премъдростта, която е първородна и начало на всичко, така е и логосът. Логосът е по-стар от всичко сътворено, явява се като светлина и образ на Бога, той е божествен, но не е Бог. Логосът слиза при хората, които са до-

културноисторическо, отколкото богословско значение.

¹ Ан. Маринова. *Цит. съч.*, с. 16.

² Р. Попов. *Цит. съч.*, с. 115.

³ Бит. 1:26-27; 2:7.

⁴ В. Лера. *Филон Александрийски*. <https://www.pravoslavie.bg/> (25.05.2020 г., 22:00 ч.)

бродетелни, а на богопротивните се противи.

В Священото Писание на Новия завет ясно се посочват деянията, които описват Христос като Слово Божие и като Второто лице на Светата Троица. Божието Слово като Священо Писание е отправено към всеки един човек, особено към онзи, който се е отдал на греха и няма покаяние.

Словото Божие е откровение, обещание, свидетелство и уверение, че всеки може да се изцери и възкреси от греховната бездна чрез вярата в Господ Иисус Христос. Той може да ни направи слушатели, последователи и проповедници на Своето Слово, което е единственият гарант за истинността на Бог Слово, Господ Иисус Христос.

Никога до днес правомощността на човешкото слово не е била толкова явно, така видимо, толкова фундаментално обвързана от вярата в Словото, било в началото у Бога, в победата на Божието да бъде! над битието. Словото Божие е Богочовешко слово, защото извира от самото Слово и води към Него.

Днешният XXI век е време на различно осмисляне и разбиране за словото: широко се злоупотребява с него и все по-често човекът се бори за „свободата“ - му, която той самият е затворил и в пълнота е отнел значението ѝ, а сетне я довежда до състояние на логорея. Все по-често сме свидетели на отчуждение и затруднен диалог между хората, който в голяма степен е невъзможен, поради принципа: „аз му говоря, той ми приказва“.

Високата оценка на словото, неговото правилно и отговорно използване е и проява на култура, затова именно Божият призив към Авраам: „излез от своята земя, от своя род и от дома на баща си“ (Бит. 12:1), означава и културна промяна¹.

Когато разглеждаме словото, от една страна, като Писание на трите монотеистични религии, а оттук и като Откровение на Твореца, а от друга – според християнското разбиране за Въплътеното Слово Божие – Второто лице на Св. Троица Иисус Христос, при сравнение на трите религии, особено между християнството и исляма, можем да изведем следното: в някои аяти² Иса е наречен Слово (калима), а един от случаите е, когато се оповестява раждането на Яхия (св.

¹Е.Трайчев. *Преобразяващата сила на евангелското слово*. <https://www.pravoslavie.bg>; (09.07.2020г.; 23:00 ч.)

² Знамения (ар.) – Стиховете на Корана.

Йоан Предтеча) (Срв. Коран 3:39). Словото на Аллах „бъди“ се среща 8 пъти в кораничния текст, като използването му е обвързано или с Иса, или с предстоящото възкресение от мъртвите в Съдния ден. В Корана обаче Иса ал-Масих не е Божие Слово в смисъла, в който се употребява в пролога на евангелието според св.ев. Йоан.

Калима е най-точният еквивалент на „Логос“, а на български език – слово. На еврейски думата е **давар**, на гръцки – логос, която на арабски се превръща в калима. Текстът на Корана на арабски език се смята за предвечен, абсолютно съвършен и **низпослан през VII в. Ислямската постановка напомня учението за божественото Слово (Логоса), което произхожда от Филон Александрийски, и според което логосът е предсъществуващ преди писаното слово (във вид на Писание на монотеистичните религии).**

Относно отношението между Словото и Бог Отец, според проф. Н.Н. Глубоковски, разбирането на християнството за възплътеното слово Божие се разкрива именно в личността на Господ Иисус Христос, Който в отношението Си към Бог Отец проявява синовна теофания (Богоявленост) във времето, когато проявява Своя кеносис към човечеството.

Словото служи за изразяване на разума и е неделимо от Него.¹ Понятието *λογος* у Божия Син отбелязва вечност, личност и божествена същност, а всичко това ясно подчертава Божествеността на Иисус Христос, чийто думи са вечен живот (*Йн 6:68*), и които и след свършека на *небето и земята, ще пребъдват во веки (Мт 24:35)*.

За християнството, което в пълнота осъзнава смисъла и целта на живото слово, думите Христови са потвърждение за изключителната стойност на изреченото слово. Думи, чрез които и за които в съдния ден, ще бъдем съдени. Да ни удостои Господ да бъдем при онези от дясно, които ще кажат: да бъде Господи, волята ти, а не при онези, от ляво, на които Господ ще каже: да бъде според волята ви.

¹ Н.Н. Глубоковски. *Бог-Слово. Екзегетичен ескиз на „предговора“ на Йоановото евангелие (1:1-18)*. Сп. *Богословска мисъл*, п.2/2004, ап. XIX, С. 2016, с. 204;206.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Аверинцев, С.* Слово Божие и човешко слово. <https://dveri.bg>;
- Архим. доц. д-р Павел Стефанов.* Някои наблюдения върху ислямската религия. <https://www.pravoslavie.bg/>;
- Блашер, Р.* Коранът. Враца, 2000.
- Глубоковски, Н.Н.* Бог-Слово. Екзегетичен ескиз на „предговора“ на Йоановото евангелие (1:1-18). Сп. Богословска мисъл, п.2/2004, ап. XIX, С. 2016.
- Евстатиев, С.* Ислямът. Кратък справочник. С., 2007.
- Корбен, А.* История на ислямската философия. С., 2000.
- Майендорф, Й.* Византийско богословие. Исторически насоки и догматически теми. С., 1995.
- Маринова, Ан.* Поглед върху значението на понятието „слово Божие“ в Священото Писание на Стария Завет. Сборник: Библия-Култура-Диалог, т.5, С., 2013.
- Найденев, И.* Равинатът и Писанието. – В: Класически и модерни измерения на религиозното откровение. Сборник с материали от конференции на тема: Библия и класическа древност. (Религия и контекст), С., 2009.
- Павлович, П.* Представата за чудото в ислямската религия. – В: История и култура на древна Арабия. Студии. С., 2001.
- Панчовски, Ив.* Най-прекрасният: духовният образ на Исус Христос. С., 1992.
- Пеев, Й.* Съвременният ислям. УИ, 1999.
- Попов, Р.* Исус Христос в Корана. С., 2008.
- Риболов, Св.* Мястото на исляма в творчеството на св. Йоан Дамаскин. Сп. „Ориенталия“, 1/2007.
- Св. Йоан Дамаскин.* За Ересите. Ерес 101: Измаилтяни. Превод: Светослав Риболов. Сп. „Ориенталия“, 1/2007.
- Свещен Коран.* Прев. Проф. Цв. Теофанов., С., 2008.
- Вълчанов, Сл.* Сп. Духовна култура, кн. 4/1973
- Стаматова, К.* Мюсюлманката между традицията и модерността. С., 2004
- Стаматова, К.* Защо ислямът не приема Исус за Син Божи и Спасител? Сп. Богословска мисъл, 3-4/2003, VIII, С. 2005.
- Стаматова, К.* Ислямската представа за Исус Христос. С., 2011.
- Трайчев, Е.* Преобразяващата сила на евангелското слово. <https://www.pravoslavie.bg/>;
- Трайчев, Е.* Юдаизмът между двата Библейски завета (история, книжнина, значения). – В: Вяра и знание: Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. Ангел Кръстев и 20-годишнината от създаването на специалност теология в Шуменския университет. Шумен, 2013.